

УДК 338.242.2:65.015.6

Т. А. БУРОВА

м. Миколаїв

kafedra_obliky@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті проведено дослідження теоретико-методологічних аспектів формування й функціонування зовнішнього моніторингу діяльності підприємств промисловості. Пропонований підхід, заснований на проведенні поетапного моніторингу, забезпечує можливість в комплексі вирішувати завдання визначення стану підприємства промисловості, а також стратегічного й тактичного завдання прогнозування й планування його розвитку.

Ключові слова: зовнішній моніторинг, підприємства промисловості, прогнозування показників, контрольовані і неконтрольовані фактори, управління, економічний стан, конкурентне середовище.

На сучасному етапі соціально-економічний розвиток України нерозривно пов'язаний з реформуванням промисловості. Складовою частиною проблеми ефективності даної галузі в конкурентному середовищі є оцінка економічного стану підприємств у майбутньому для визначення шляхів їх розвитку. Цій проблемі в останні роки приділяється значна увага в науковій літературі, як в Україні, так і за її межами. Однак на даному етапі розвитку необхідна подальша розробка теорії й практики прогнозування економічного стану промислових об'єктів з урахуванням сучасних тенденцій і наукових досягнень, отриманих за останні роки.

При переході до ринкових методів господарювання на діяльність підприємств і організацій значно зростає вплив факторів зовнішнього середовища, багато з яких є некерованими. Мінливість зовнішнього середовища зумовлює необхідність розроблення методологічних аспектів і інструментарію прогнозування економічного стану підприємств промисловості в умовах невизначеності.

Значний внесок у розробку проблем формування моніторингово-діагностичних систем в управлінні діяльністю підприємств зробили вітчизняні та закордонні вчені-економісти: К. В. Алексеєв, Н. В. Алексеєнко, І. І. Бєлий, І. А. Бланк, О. Г. Бодров, І. В. Брянцева, І. Р. Бузько, І. М. Вєтрова, В. В. Вітлінський, В. М. Вовк, В. М. Гончаров, П. В. Єгоров, М. О. Кизим, А. І. Ковальов, Л. В. Максимова, Ю. П. Маркін, Л. О. Мармуль, Т. І. Олійник,

В. Ш. Рапопорт, І. І. Савенко, Г. В. Савицька, І. Г. Сокиринська, В. І. Топіха, Т. А. Шатунова, В. М. Ячменьова та інші науковці.

Наукові розробки вказаних вчених сформували теоретичний і методологічний базис формування моніторингових систем у механізмі управління підприємством. Водночас низка важливих питань, пов'язаних з методичними підходами, механізмами, процедурами та організаційно-економічними відносинами у процесі моніторингу і діагностики діяльності підприємств потребує поглиблених досліджень.

Складність і недостатня розробленість проблеми та необхідність підвищення ефективності управління діяльністю підприємств промисловості викликає необхідність її вивчення і визначає вибір мети і постановку завдань дослідження.

Метою дослідження є розробка поетапного моніторингу діяльності підприємств промисловості, орієнтованих на вирішення стратегічних і тактичних завдань прогнозування й планування їх розвитку.

Сутність прогнозування економічного стану промислових підприємств на основі поетапного моніторингу полягає в можливості зміни параметрів прогнозування: цілей, показників, критеріїв і принципів та ін. при переході від одного етапу до іншого. Саме шляхом цієї зміни здійснюється управління процесом прогнозування стану підприємства промисловості на всьому часовому інтервалі, що цікавить аналітика, що є важливою особ-

ливістю пропонованого підходу. Таким чином, даний підхід забезпечує можливість здійснювати не тільки короткострокове, але й довгострокове прогнозування в конкурентному середовищі, з наступним уточненням отриманих результатів за допомогою здійснення моніторингу.

Визначення горизонту прогнозування й вибір основних часових етапів здійснення моніторингу відбувається відповідно до цілей прогнозування. У результаті зазначеного підходу здійснюється адаптація даних об'єктів до змін зовнішнього середовища на мікро-й макрорівні. Це забезпечує можливість підвищити об'єктивність оцінки стану промислових підприємств і вибрати оптимальні напрямки їх розвитку.

Аналіз проблеми розвитку, а отже, прогнозування економічного стану підприємства промисловості показує, що на сучасному етапі існують різні підходи до її вирішення й, у той же час, існує необхідність нових поглядів на дану проблему, розвитку теорії й практики її вирішення. При існуючій тенденції переходу від короткострокового прогнозування до середньострокового, і навіть довгострокового, на сучасному етапі розвитку економіки України, на перший план виходить завдання підвищення ефективності результатів прогнозування. Особливо це стосується питань прогнозування стану промислових підприємств і організацій в умовах невизначеності зовнішнього середовища, обумовлених дією некерованих факторів.

При розмежуванні всього горизонту прогнозування на послідовні й взаємозалежні етапи моніторинг прогнозованих показників, проведений на кожному етапі, покликаний виявити відхилення прогнозу від факту. Врахування виявлених відхилень при прогнозуванні на наступних етапах забезпечує можливість підприємству адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Таким чином, відбувається управління процесом прогнозування, що забезпечує можливість підвищити його рівень ефективності.

Пропонований нами підхід, заснований на проведенні поетапного моніторингу, забезпечує можливість в комплексі вирішувати завдання визначення стану підприємства промисловості, а також стратегічного й так-

тичного завдання прогнозування й планування його розвитку.

Алгоритм адаптивного прогнозування із здійсненням поетапного моніторингу можна розділити на два основних блоки:

- блок прогнозування показників, які відображають стан підприємства на весь період, що цікавить аналітика;
- блок здійснення поетапного моніторингу цих же показників на кожному етапі. Більш докладно зазначений алгоритм представляє наступну послідовність дій;

Прогнозування показників, що відображають економічний стан підприємства:

1) визначення цілей прогнозування $\Pi = \{\Pi_j\}$, $j = \bar{1}, J$ на загальному інтервалі прогнозування T ;

2) вибір показників прогнозування стану підприємства промисловості в рамках поставлених цілей $\Pi = \{\Pi_j\}$, $j = \bar{1}, J$;

3) здійснюється вибір основних часових етапів прогнозування й здійснення моніторингу $\Gamma = \{\Gamma_p\}$, $p = \bar{1}, N$. Зазначеними інтервалами можуть виступати: рік, квартал, місяць та інші часові відрізки;

4) у рамках поставлених цілей, для всього інтервалу прогнозування формується набір можливих засобів їх досягнення $X = \{X_k\}$, $k = \bar{1}, K$. Зазначені засоби досягнення цілей являють собою керовані фактори;

5) визначається набір некерованих факторів $Y = \{Y_l\}$, $l = \bar{1}, L$ для всього горизонту прогнозування;

6) здійснюється вибір факторів із числа як керованих, так і некерованих, від яких найбільшою мірою залежить значення показника, що цікавить; визначається набір можливих стратегій зміни керованого фактору на період T .

7) здійснюється прогнозування значень обраного некерованого фактору на період T ;

8) визначаються залежності обраних показників від керованих і некерованих факторів: $\Pi_{tj}(X_{tk}, Y_{tl})$, де індекс t показує номер етапу, індекс j – номер показника прогнозування із загального набору, індекси k , l – номер керованого й некерованого фактору відповідно, обраного для t -го етапу;

9) здійснюється вибір стратегії зміни керованого фактору, що забезпечує гарантоване значення прогнозованого показника, на періоди t_1, t_2, \dots, t_p .

Поетапний моніторинг показників, що відображають економічний стан підприємства:

11) при настанні етапу t_l проводиться моніторинг обраних показників, шляхом порівняння значень, що відповідають прогнозній моделі, з фактичними, відповідному першому етапу;

12) у випадку, якщо результати моніторингу відповідають вимогам дослідника, результат прогнозування визнається задовільним і подальші його дії визначені п. 15;

13) якщо ж результати моніторингу не відповідають вимогам аналітика, то результат прогнозування визнається незадовільним, а отже необхідно змінити які-небудь параметри прогнозування. Найчастіше зміни підлягають керовані й некеровані фактори, що враховуються при прогнозуванні;

14) на підставі змін, запропонованих у п. 13, здійснюється вибір стратегії зміни керованого фактору, що забезпечує гарантоване значення прогнозованого показника, на періоди t_2, t_3, \dots, t_p ;

15) при настанні етапу t_2 знову проводиться моніторинг обраних показників;

16) цикл дій, описаний у п. з 11 по 15 повторюється аж до настання етапу t_p . Після здійснення моніторингу на p -ому етапі можуть бути розроблені рекомендації з подальшого прогнозування стану даного підприємства промисловості.

Вибір факторів із числа як керованих, так і некерованих, від яких найбільшою мірою залежить значення показника, що цікавить аналітика, може виявитися визначальним в питанні якості прогнозу. У зв'язку із цим, нами був розроблений алгоритм вибору контрольованих і неконтрольованих факторів, що здійснюють найбільший вплив на конкретному етапі дослідження. Даний алгоритм наочно представлений у вигляді блок-схеми (рис. 1).

Послідовність дій по лівій гілці пропонованої блок-схеми:

1) застосування методу Фішберна для визначення значимості кожного фактору. Якщо всі фактори, наприклад з набору $\{X_k\}$, $k = \bar{1}, K$, проранжировані в порядку убутання їх значимості, то важливість k -го фактору визначається значенням λ_k ;

2) вибір двох найбільш значимих факторів з набору $\{X_k\}$, $k = \bar{1}, K$ або $\{Y_l\}$, $l = \bar{1}, L$ за значеннями λ_k .

Послідовність дій по правій гілці пропонованої блок-схеми:

1) приведення вихідних даних статистики за період T у порівняльний вид. Оскільки кожен з факторів i , власне, показник має свою розмірність і одиницю виміру, дані по них варто привести в порівняльний вид, що може бути здійснено шляхом нормування відхилення;

2) побудова моделі множинної регресії, що відображає залежність P_j , від набору факторів $\{X_k\}$, $k = \bar{1}, K$ або $\{Y_l\}$, $l = \bar{1}, L$. Передбачається визначення функціональної залежності виду:

$F1 = b_0 + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_kX_k$ (для керованих факторів)

та

$F2 = b_0 + b_1Y_1 + b_2Y_2 + \dots + b_lY_l$ (для некерованих факторів);

3) вибір двох найбільш значимих факторів з набору $\{X_k\}$, $k = \bar{1}, K$ або $\{Y_l\}$, $l = \bar{1}, L$, відповідно до коефіцієнтів моделі. У цьому випадку коефіцієнти b_1, b_2, \dots, b_k є показниками ступеня впливу k -го фактору на прогнозований показник.

Таким чином, повинні бути відібрані чотири фактори з певного набору;

4) дати, для кожного із цих факторів необхідно розрахувати коефіцієнт детермінації (квадрат коефіцієнта кореляції), що відображає ступінь зв'язку між значеннями фактору й прогнозованого показника;

5) на підставі результатів порівняння коефіцієнтів детермінації між собою й з нормативними, вибирається один єдиний фактор з кожної множини.

Для здійснення повного моніторингу діяльності промислових підприємств доцільно розрахувати показники двох основних блоків: 1) про економічний стан підприємства; 2) поетапного моніторингу цих же показників. Якщо результати моніторингу для конкретного показника не відповідають зазначеним вимогам, результат прогнозування визнається незадовільним. Для підвищення ефективності подальшого прогнозування необхідно переглянути обрані раніше пара-

метри прогнозування з урахуванням фактичних значень прогнозованого показника. Насамперед, це стосується некерованих і керованих факторів. Подібна зміна передбачає реалізацію алгоритму вибору контрольованого й неконтрольованого фактору з урахуванням статистичних даних, що знову з'яви-

лися. Після чого необхідно уточнити результати проведеного раніше прогнозування. Якщо результати моніторингу задовільні, то подальші рекомендації пов'язані з реалізацією стратегії управління промисловим підприємством в умовах конкурентного середовища.

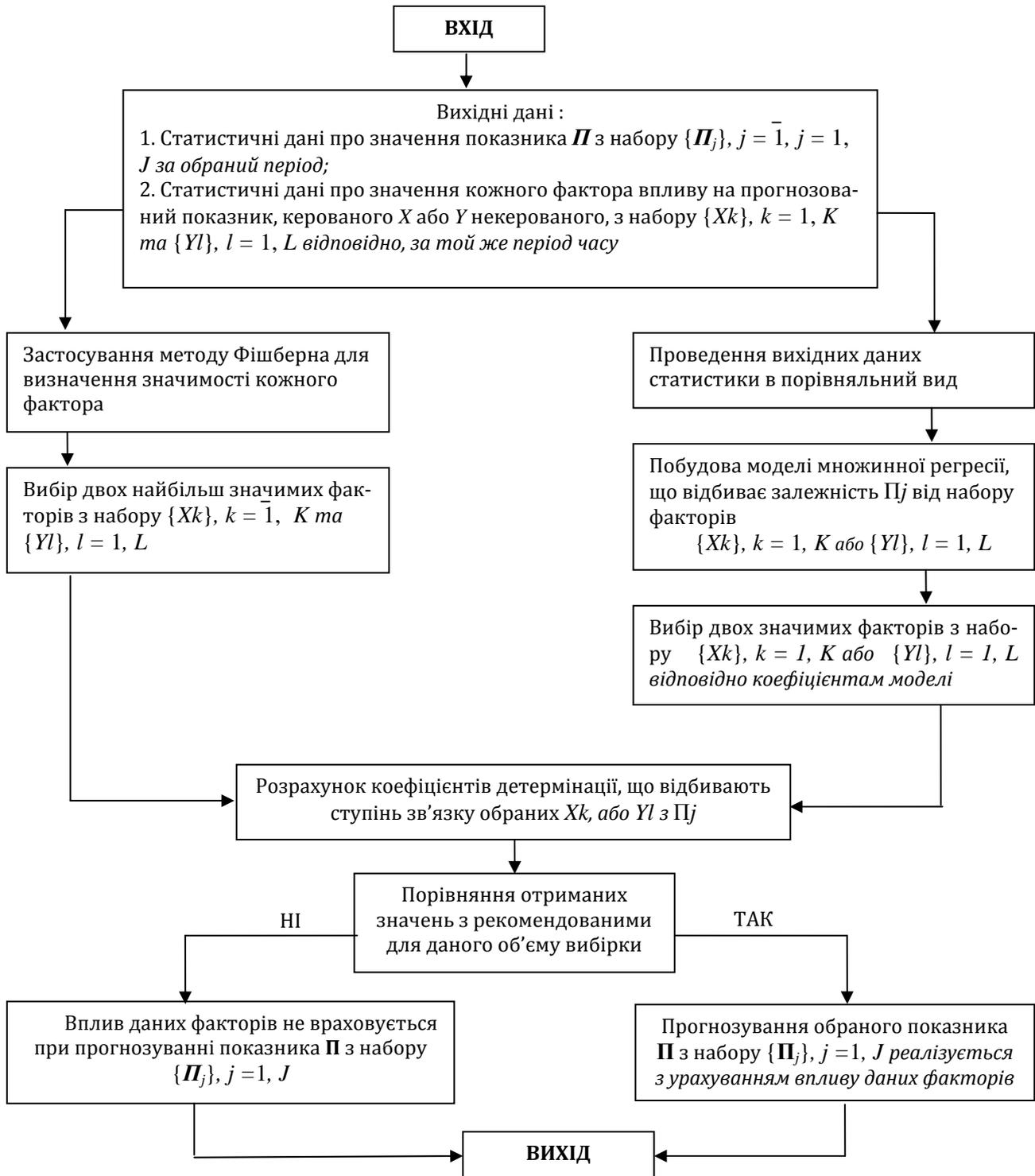

Рис.1. Блок-схема реалізації алгоритму вибору контрольованих і неконтрольованих факторів, що здійснюють визначальний вплив на конкретному етапі дослідження в рамках поетапного моніторингу

Список використаних джерел

1. Алексеев К. В. Оценка экономической устойчивости предприятий / К. В. Алексеев // Экономика и управление: сб. науч. трудов. — СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2006. — Ч. II. — 203 с.
2. Добровольська О. В. Класифікація факторів впливу на економічну стійкість підприємств / О. В. Добровольська // Інвестиції: практика та досвід. — 2007. — № 8. — С. 23—27.
3. Егоров П. В. Стратегический мониторинг в управлении финансово-хозяйственной деятельностью производственных систем: [монография] / П. В. Егоров, Н. В. Алексеенко. — Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2005. — 176 с.
4. Зеткіна О. В. Про управління стійкістю підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Зеткіна. — Режим доступу: <http://conif.boom.ru/third/sections.htm>.
5. Максимова Л. В. Методи рейтингової оцінки економічної стійкості підприємств / Л. В. Максимова // Проблеми економіки й управління у промислових регіонах : матеріали Міжрег. наук.-практ. конф., 22–24 травня 2008 р. — Запоріжжя : ЗНТУ, 2008. — С. 120—122.
6. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2012 року, частина 1, 2 / Пер. з англ. : Ольховікова О. Л., Селезньов О. В., Зеніна О. О., Гик О. В., Біндер С. Г. — К. : МФБ і АПУ, 2012. — 1250 с.

T. BUROVA
Mykolaiv

**MONITORING ORGANIZATION OF ENTERPRISES
IN A COMPETITIV ENVSRONMENT**

The paper studied the theoretical and methodological aspects of the formation and functioning of the external monitoring of industrial enterprises focused on the strategic. Proposed approach based on gradual conducting monitoring provides the ability to solve the complex problem of determining the state of industrial enterprises, as well as strategic and tactical task of forecasting and planning its development.

Key words: external monitoring, industrial, forecasting of controlled and uncontrolled factors, management, economic situation, the competitive landscape.

T. А. БУРОВА
г. Николаев

**ОРГАНИЗАЦИЯ МОНИТОРИНГА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ
В КОНКУРЕНТНОЙ СРЕДЕ**

В статье проведено исследование теоретико-методологических аспектов формирования и функционирования внешнего мониторинга деятельности предприятий промышленности. Предлагаемый подход, основанный на проведении поэтапного мониторинга, обеспечивает возможность в комплексе решать задачи определения состояния предприятия промышленности, а также стратегического и тактического задачи прогнозирования и планирования его развития.

Ключевые слова: внешний мониторинг, предприятия промышленности, прогнозирования показателей, контролируемые и неконтролируемые факторы, управление, экономическое положение, конкурентную среду.

Стаття надійшла до редколегії 05.05.2015